

ПРОФЕСІЙНА САМОЕФЕКТИВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається значення формування педагогічної самоефективності в контексті євроінтеграції, аналізується вплив професійної самоефективності педагога на його саморегуляцію та вказуються можливі варіанти роботи зі студентами в напрямку формування педагогічної самоефективності майбутнього вчителя музики європейського рівня.

Ключові слова: самоефективність, педагогічна самоефективність, рефлексія, рефлексивно-оцінне середовище, емоційна усталеність.

В статье рассматривается значение формирования педагогической самоэффективности в контексте евроинтеграции, анализируется влияние профессиональной самоэффективности педагога на его саморегуляцию и указываются возможные варианты работы со студентами в направлении формирования педагогической самоэффективности будущего учителя музыки европейского уровня.

Ключевые слова: самоэффективность, педагогическая самоэффективность, рефлексия, рефлексивно-оценочная среда, эмоциональная устойчивость.

The meaning of forming the pedagogical self-efficacy in the context of European integration, analyzing the influence of the professional self-efficacy of the teacher on his self-regulatory and all kinds of work varieties when studying the students with the purpose of forming the pedagogical self-efficacy of the future teacher of music of the European rate are investigated in this article.

Key-words: self-efficacy, pedagogical self-efficacy, reflexing, reflexing-evaluating environment, emotional stability.

Постановка проблеми. Одним із концептуальних положень модернізації вітчизняної системи вищої педагогічної освіти згідно з Болонською декларацією, є необхідність розвитку творчої особистості вчителя, створення умов для підвищення його професійного потенціалу, стимулювання прагнення до ефективної самореалізації. З нашого погляду, одним із можливих і перспективних шляхів вирішення цього завдання є підвищення професійної самоефективності майбутніх педагогів, яка виступає провідною регулятивною установкою особистості, впливає на регуляцію поведінки та мислення.

Аналіз досліджень. Слід зазначити, що питання самоефективності, закономірностей та механізмів її формування і розвитку до останнього часу ще не привернули до себе належної уваги психологів і педагогів, теоретичні основи її розробляються недостатньо, питання про практичне значення даного утворення в педагогічній діяльності ставиться рідко.

Концепція самоефективності випливає і знаходить своє обґрунтування у теорії «соціального наuczіння» А. Бандури і Д. Роттера наприкінці 70-х років минулого століття. Аналіз проблеми самоефективності тісно пов'язаний з філософією прагматизму як методологічними засадами її вирішення. Ставлення людини до світу (світовідношення, світогляд) прагматизм убачає не в пізнавальному (гносеологічному), а в практичному, прагматичному ставленні до нього, коли головне завдання людини полягає не в розумовому функціонуванні, а у виявленні першооснов людського життя. Іншими словами, коли ідеї, поняття, продукти відображення взагалі – не лише засоби об'єктивно істинного знання і пізнання, а передусім засоби реалізації практичних цілей і потреб людини, такої поведінки і діяльності, яка веде до успіху. Звичайно, пізнання і знання з їх об'єктивним змістом не заперечуються, але вони змінюють свою функцію: бути не основою світорозуміння, а знаряддями, інструментами, досягнення людиною своїх практичних цілей і завдань, що є корисними, тобто забезпечують належний рівень існування людини.

Метою статті є визначення місця та ролі педагогічної самоефективності у професійній підготовці майбутніх педагогів-музикантів, висвітлення педагогічних умов які допоможуть у напрямку формування педагогічної самоефективності майбутнього вчителя музики європейського рівня.

Виклад основного матеріалу. Ураховуючи те, що дотепер у педагогічній літературі визначення сутності поняття «педагогічна самоефективність» відсутнє, ми, дотримуючись погляду науковців (А. Бандура, Н. Бранден, Т. Гордєєва, Д. Майєрс, Дж. Роттер, Р. Уайт), під педагогічною самоефективністю розуміємо інтегративне утворення, яке виражається у впевненості педагога у власній професійній компетентності, здатності продуктивно здійснювати педагогічну діяльність, обираючи засоби педагогічного впливу, що забезпечують успішне досягнення поставлених цілей навчально-виховного процесу.

Навчити майбутнього педагога бути впевненим у власних професійних можливостях, власній здатності організовувати та виконувати певні дії для досягнення поставленої мети – завдання, яке стоїть перед кожним викладачем. Адже педагогічна самоефективність – це та рушійна сила, яка сприяє переходу внутрішнього професійного потенціалу майбутнього вчителя музики у зовнішню активність, здатність ефективно здійснювати педагогічну діяльність.

Для реалізації зазначених завдань вважаємо доцільним організувати наступні педагогічні умови: актуалізація ціннісного ставлення майбутніх учителів музики до оволодіння педагогічною самоефективністю, створення рефлексивно-оцінного середовища в навчально-виховному процесі педагогічного коледжу, організація самовдосконалення майбутніх учителів музики в контексті формування професійної самоефективності.

Так, при реалізації першої педагогічної умови – актуалізація ціннісного ставлення майбутніх учителів музики до оволодіння педагогічною самоефективністю значне місце відводиться заняттям спецкурсу «Педагогічна самоефективність у становленні майбутніх учителів музики». Мета та завдання спецкурсу полягають в активізації у студентів потреби в педагогічній

самоефективності, усвідомленні значущості означеного конструкта в здійсненні майбутньої професійної діяльності, ознайомленні майбутніх педагогів-музикантів із поняттям «педагогічна самоефективність», її структурними компонентами; стимулювання у них позитивного ставлення до педагогічної самоефективності, рефлексії; розвитку професійної компетентності, емоційної усталеності, створенні умов для адекватної самооцінки студентів – майбутніх учителів музики.

З метою удосконалення системи теоретичних знань студентів з педагогічної самоефективності детально розглядається кожний з її елементів, учасниками спецкурсу визначається місце педагогічної самоефективності в професійній діяльності вчителя музики, її значення для ефективного здійснення майбутньої професії. Лекційні заняття організуються з таких тем: «Виникнення теорії самоефективності, сутність поняття»; «Роль та значення педагогічної самоефективності в професійній діяльності вчителя музики»; «Педагогічна компетентність учителя музики як компонент його професійної самоефективності»; «Здатність до рефлексії – умова ефективною педагогічної діяльності»; «Роль емоційної усталеності в процесі формування педагогічної самоефективності» та ін.

На семінарських заняттях студентам пропонуються типові та нетипові завдання, як-от: семінари з теми «Захист педагогічної ідеї», метод «Оргдіалог», повідомлення, обговорення, бесіди, написання рефератів тощо. Ці форми спрямовані на розвиток зацікавленості студентів, створення позитивної мотивації на оволодіння педагогічною самоефективністю.

На практичних заняттях та в процесі самостійної роботи майбутні вчителі музики ознайомлюються з вправами, що допомагають їм виявити власні позитивні якості, сприяють підвищенню упевненості в собі, педагогічній самоефективності: «Контраргументи», «Переваги», «Сприйняття життя» та ін. Оволодіваючи прийомами подолання негативних емоцій, складання формул самонавіювання, студенти налаштовуються на професійний стиль поведінки на уроці музики, долають невпевненість, скутість у спілкуванні з класом.

У процесі формування педагогічної самоефективності майбутніх учителів музики важлива роль повинна приділялась підвищенню їхнього музично-виконавського розвитку. Це може вирішуватись через використання широкого діапазону музично-теоретичних та музично-історичних відомостей, використання комплексу різнорівневих за складністю видів навчально-виконавської роботи: прослуховування музичних аудіо-, відео- записів, виконання музичних ансамблів, пошук самостійних рішень технічно складних місць та необхідних засобів для вираження образного змісту музичного твору тощо. Важливо, щоб студенти залучалися до атмосфери концертних виступів як у навчальному закладі, так і в загальноосвітній школі, після яких має відбутись широке обговорення виступу кожного виконавця.

Роботу спецкурсу доцільно доповнити заняттями педагогічної студії «Майбутній учитель музики», мета якої – сприяння мотивації студентів на педагогічну діяльність. Значне місце в роботі педагогічної студії відводиться ігровим формам навчання (педагогічні ігри з формування навичок організації учнів, роботи з батьками, міжособистісної взаємодії, аналізу проблемних ситуацій, що можуть виникнути в шкільному житті; ігри, що сприяють розвитку емоційно-образного сприймання, уміння характеризувати музичні твори, виявляти загальне й особливе при порівнянні творів музичного мистецтва на основі отриманих знань про інтонаційну природу музики, музичні жанри, стильові напрями («Мої друзі – композитори», «Машина часу», «Шаржі», «Про дальні країни та людей» і т. ін.). На заняттях педагогічної студії студенти проводять навчальні фрагменти уроків музики – мікроуроки. Підготовка до проведення мікроуроку вимагає складання його плану-конспекту, визначення мети, самостійного підбору матеріалу для бесіди чи вступного слова до музичного твору, а також опрацювання додаткової літератури та підбору додаткового музичного матеріалу. Після проведення мікроуроку відбувається його аналіз, всебічне обговорення студентами своїх дій, та дій сокурсників.

Підготовка та проведення мікроуроків сприяє осмисленню отриманих знань, формуванню навичок педагогічної техніки, студенти набувають

упевненості у власних педагогічних можливостях. Важливим є той факт, що використання цього методичного прийому сприяє розвитку внутрішніх мотивів у студентів, серйозному ставленню до підготовки та проведення уроків, трансформації навчально-пізнавальних мотивів навчання в особистісно-значимі, що актуалізує ціннісне відношення до професії, сприяє досягненню педагогічної самоефективності.

Завдання на самодослідження («Моє актуальне професійне самосприйняття»), групове створення колажу з теми «Як я опинивсь у педагогічному навчальному закладі. Де я зараз? Куди я йду? До чого прагну?») допомагають студентам з'ясувати мотиви вибору професії учителя музики, власне ставлення до педагогічної діяльності, потребу в ній, намітити шляхи професійного самовдосконалення.

Другою умовою формування педагогічної самоефективності майбутніх учителів музики є створення рефлексивно-оцінного середовища в навчально-виховному процесі педагогічного коледжу. Під рефлексивно-оцінним середовищем розуміємо створення атмосфери, яка б стимулювала студентів на стійку рефлексію своїх педагогічних дій та педагогічних якостей; знаходження оптимальних засобів вирішення навчальних завдань; рефлексію під час проведення уроків на педагогічній практиці; вміння пояснити власну думку, допомагала розробляти ефективні стратегії поведінки, що сприяють формуванню педагогічної самоефективності. Важливо, щоб при створенні рефлексивно-оцінного середовища студенти орієнтувались на успіх, постійний внутрішній та зовнішній діалог, обмін думками з учнями, викладачами, одногрупниками; створювались умови для активізації внутрішніх ресурсів майбутніх учителів музики, віри в їхні професійні можливості.

Рефлексивно-оцінне середовище охоплює навчальні заняття, педагогічну практику, спецкурс «Педагогічна самоефективність у становленні майбутніх учителів музики», педагогічну студію, самостійну роботу студентів. При цьому, використовуються такі методи: рефлексивні бесіди; відвідування та аналіз майбутніми вчителями уроків музики, які проводив педагог-майстер;

проведення власних уроків музики на педагогічній практиці; ведення щоденника спостережень уроків; аналіз педагогічних ситуацій; письмовий самоаналіз власної навчальної та практичної діяльності.

Завдяки постійній рефлексії власної навчальної діяльності, виконанню рефлексивних тренінгів та вправ, студенти розуміють та усвідомлюють, що в результаті роботи над собою, через самопізнання, рефлексію своїх сильних і слабких сторін, відбуваються позитивні зміни у педагогічній самоефективності, професіоналізмі, мотиваційній сфері, активно розвиваються пізнавальні потреби, бажання самореалізуватись у педагогічній діяльності.

Таким чином, рефлексивно-оцінне середовище допомагає наповнити навчальний процес особистісним сенсом, створює можливості для самостійного вирішення студентами професійних ускладнень, слугує профілактикою конфліктної поведінки, робить їхню діяльність більш цікавою, насиченою, творчою. Такі результати допомагають майбутнім учителям в осмисленні себе як педагогів, формуванні позитивної настанови до себе в плані власних педагогічних можливостей, соціальної значущості, самоповаги, самоствердження, підвищують самооцінку та соціальний статус, що є запорукою високої професійної самоефективності майбутніх учителів музики.

Третя педагогічна умова – організація самовдосконалення майбутніх учителів музики в контексті формування професійної самоефективності була одним з шляхів формування у студентів професійних якостей, набуття психолого-педагогічних знань, умінь та навичок, необхідних для зазначеного утворення.

Процес самовдосконалення педагогічної самоефективності охоплює чотири етапи. Перший етап характеризується формуванням у студентів усвідомленої потреби в самовдосконаленні, наполегливій самостійній діяльності в процесі досягнення педагогічної самоефективності. На другому етапі за допомогою педагога студенти складають програму самовдосконалення педагогічної самоефективності залежно від рівнів її сформованості, що дозволяє визначити індивідуальні завдання для кожного майбутнього вчителя музики. Третій етап

процесу самовдосконалення передбачає реалізацію студентами розробленої програми. Самовдосконалення у контексті професійної компетентності передбачає роботу над додатковою психолого-педагогічною, методичною та музичною літературою, вирішення педагогічних вправ та завдань, удосконалення умінь і навичок з основного музичного інструменту, вокалу, диригування. Наприклад, під час самостійних занять з основного музичного інструменту, студентам пропонується вправлятися у навичках слухового самоконтролю, спроможності до корекції гри під час виконання музичного твору, працювати над подоланням моторно-механістичного виконання, оволодінням музично-інструментальними прийомами виконавства. Задля розвитку здатності захоплювати дитячу аудиторію власним словесним повідомленням про музичний твір та його виконання, студентами проводиться попередня робота, суть якої полягає у підготовці вступного слова, яке містить відомості про композитора, історію створення, стильові ознаки твору, самостійну підготовку до художнього виконання. Серед завдань, які сприяють формуванню мотивації на педагогічну діяльність можна виділити відвідування уроків музики вчителів-майстрів, написання звітів цих уроків та їх обговорення на заняттях педагогічної студії «Майбутній учитель музики». Крім цього, студенти повинні налаштовуватися на активну участь у дослідній роботі (написання рефератів, дипломних робіт, доповідей, статей, участь у педагогічних конференціях тощо). При цьому, студентам із завищеною самооцінкою доцільно більше займатися самопідготовкою, краще готуватись до занять, виступів на сцені, прислухатися до думки педагогів та сокурсників. Студентам з заниженою самооцінкою до виконання рекомендуються вправи, які дають їм можливість побачити власні переваги, розвивають вміння мислити про себе в позитивному руслі («Хто я?», «Мої позитивні риси» тощо).

На четвертому етапі процесу самовдосконалення педагогічної самоефективності проводяться діагностувальні зрізи. Якщо на останньому етапі виявляється, що робота над програмою саморозвитку не дала позитивних результатів, відбувалось повернення до першого етапу.

Висновки. Отже, враховуючи практику педагогічної роботи й сучасні умови нашого буття, педагогічна самоефективність є одним із можливих і перспективних шляхів підвищення рівня професіоналізму та конкурентоспроможності педагога європейського рівня. Формування педагогічної самоефективності майбутніх учителів музики може реалізовуватись через низку педагогічних умов: актуалізація ціннісного ставлення майбутніх учителів музики до оволодіння педагогічною самоефективністю, створення рефлексивно-оцінного середовища в навчально-виховному процесі педагогічного коледжу, організація самовдосконалення майбутніх учителів музики в контексті формування професійної самоефективності.

Література

1. Бандура А. Теория социального научения. – СПб.: Евразия, 2000. – 320 с.
2. Большой толковый психологический словарь. Пер. с англ. // Ребер А. – ООО «Издательство АСТ»; Издательство «Вече», 2003. – 560с.
3. Г. Лефрансуа. Теория научения. Формирование поведения человека. – СПб.: прайм-еврознак, 2003. – 278 с.
4. Философский энциклопедический словарь // Гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
5. Фрейджер Р., Фейдимен Д. Личность. Теории, упражнения, эксперименты // Роберт Фрейджер, Джеймс Фейдимен. Пер. с англ. – СПб: Проим-ЕВРОЗНАК, 2006. – 704 с.
6. Bandura A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. In A. Bandura (Ed.), *Self-efficacy in changing societies*. New York: Cambridge University Press.